

**AKADEMIK LITSEY O'QUVCHILARIDA GRAMMATIK BILIM VA
KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI****Choriyeva Durdona Anvarovna***Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika
universiteti "Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim"**fakulteti Maktabgacha ta'lim nazariyasi va**metodikasi kafedrası dotsenti, PhD**Choriyevadurdona76@gmail.com***Xasanboyeva Mashhura Vahob qizi***mustaqil tadqiqotchi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada Akademik litsey o'quvchilarida grammatik kompetensiyani rivojlantirish til ta'limining muhim vazifalari, o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini to'g'ri, ravon hamda mantiqiy shakllantirish haqida fikr-mulohazalar yuritiladi.

Аннотация: В данной статье рассматриваются важные задачи языкового образования, развитие грамматической компетенции у учащихся Академического лицея, а также правильное, беглое и логичное формирование устной и письменной речи учащихся.

Abstract: This article examines the important tasks of language education, the development of grammatical competence in students of the Academic Lyceum, as well as the correct, fluent and logical formation of oral and written speech of students.

Bugungi kunda ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Akademik litsey o'quvchilarida grammatik kompetensiyani rivojlantirish til ta'limining muhim vazifalaridan bo'lib, bu jarayon o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini to'g'ri, ravon hamda mantiqiy shakllantirishga xizmat qiladi. Grammatik kompetensiya til birliklarini ongli ravishda qo'llay olish, grammatik qoidalarni nutq jarayonida to'g'ri ishlata bilish malakasini o'z ichiga oladi.

Zamonaviy ta'lim talablariga ko'ra, grammatikani faqat qoidalarni yodlash orqali emas, balki amaliy mashqlar, kommunikativ topshiriqlar va interfaol metodlar orqali o'rgatish zarur. Shu bois akademik litsey o'quvchilarining grammatik kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Akademik litsey o'quvchilarining grammatik kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan samarali metod va usullarni aniqlash, ularni ta'lim jarayonida qo'llash orqali

o'quvchilarning grammatik bilimlarini mustahkamlash, nutqiy faoliyatini rivojlantirish hamda tilni amaliy qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Bugun ta'lim jarayonida fanlararo kompetensiyaviy yondashuvlarga katta e'tibor qaratilmoqda. Ta'lim tizimida pedagoglar oldida turgan asosiy vazifalardan quyidagilardan iborat:

- Grammatik kompetensiya tushunchasining mazmun-mohiyatini o'rganish;
- Akademik litseyda grammatika o'qitishning amaldagi holatini tahlil qilish;
- Grammatik kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiluvchi metod va texnologiyalarni aniqlash;
- Interfaol va kommunikativ metodlar asosida mashqlar tizimini ishlab chiqish;
- O'quvchilarning grammatik bilim va ko'nikmalarini baholash mezonlarini belgilash.

Kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarda mustaqil fikrlash, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lish, axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan o'z ehtiyojlarida oqilona foydalanish, kasbiy faoliyatda tashabbuskorlik ko'rsatish, sog'lom raqobat va umummadaniy ko'nikmalarni shakllantiradi. Zotan, ta'lim jarayonida axborotlar bilan ishlash masalasini zamon talablari asosida doimiy ravishda takomillashtirib borish lozimligini bugungi kun amaliyoti ko'rsatmoqda. Zamonaviy ta'limning talablari, xususan, "mehnat bozoridagi dinamik o'zgarishlar, insonning nafaqat bilim va ko'nikmalari, balki shaxsiy fazilatlariga bo'lgan talablarning ortishi" kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'limni tashkil etish zaruratini yuzaga keltirdi hamda bir qancha olimlar tomonidan kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim muammolari o'rganildi, ilmiy-metodik asoslari ishlab chiqildi.

Kasbiy faoliyatda grammatik qoidalar va leksik birliklarni to'g'ri qo'llash muhim. O'quvchilar ushbu mashqlar yordamida kasbiy mavzularda yozish, gapirish va eshitishni o'rganadi. Shu tariqa, leksik-grammatik mashqlar kasbiy faoliyatning kommunikativ tomonlarini rivojlantirishga ma'lum darajada xizmat qiladi.

Ushbu jarayonda mashqlarning amaliyotda qo'llanishi alohida muhim ahamiyatga ega. Leksik-grammatik mashqlarni samarali qo'llash uchun o'qituvchilar quyidagi amaliyotlardan foydalanishlari mumkin:

- **Differensial yondashuv:** Har bir o'quvchining individual ehtiyojlariga mos mashqlar tanlanadi. Masalan, ba'zi o'quvchilar leksik ko'nikmalarni rivojlantirishga ko'proq e'tibor qaratishlari kerak bo'lsa, boshqalari grammatikani chuqurroq o'rganishga ehtiyoj sezishlari mumkin.

- **Kontekstual mashqlar:** Kasbiy kontekstga asoslangan mashqlar o'quvchilarga o'z kasbiy faoliyatlarida uchraydigan vaziyatlar orqali tilni o'rganishga yordam beradi. Masalan, hujjatlar bilan ishlash, kasbiy yozishmalarni o'rganish yoki kasbiy suhbatlarda qatnashish uchun zarur bo'lgan leksik va grammatik ko'nikmalarni rivojlantirish mumkin.

- **Interaktiv metodlar:** Mashqlarni interaktiv tarzda tashkil qilish o`quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga undaydi. Masalan, rolli o`yinlar, muhokamalar va guruhviy loyihalar orqali o`quvchilar grammatik va leksik bilimlarini mustahkamlashlari mumkin.

Shunday qilib, kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishda leksik-grammatik mashqlar muhim vosita hisoblanadi. Ushbu mashqlar o`quvchilarning tilni tushunish va to`g`ri qo`llash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Leksik-grammatik mashqlarni to`g`ri tashkil qilish orqali o`qituvchilar o`quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda ularga katta yordam bera oladilar. Shu bilan birga, interaktiv va kontekstual metodlar orqali bu jarayonni yanada samarali qilish mumkin.

Aytish joizki, leksik-grammatik mashqlar yordamida o`quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish muhim hisoblanadi. Chet tillarni o`rganish jarayonida kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish asosiy maqsadlardan biri hisoblanadi. Til o`rganuvchilarning muvaffaqiyatli muloqot qila olish qobiliyati nafaqat ularning lug`at boyligi va grammatik bilimlariga, balki bu bilimlarni qanday samarali qo`llay olishlariga ham bog`liqdir. Shu jihatdan leksik-grammatik mashqlar muhim vosita bo`lib, o`quvchilarga tilning strukturaviy tomonlarini o`zlashtirish va bu bilimlarni amaliyotda qo`llash imkonini beradi. Ushbu jarayonda leksik-grammatik mashqlarning kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi o`rni va ularni samarali qo`llash usullarini ko`rib chiqish lozim bo`ladi.

Interfaol mashqlar til o`rgatishda o`quvchilarning faol ishtirokini ta`minlaydigan va ularning o`quv jarayoniga jalb qilinishini kuchaytiradigan usullardan biri hisoblanadi. Bu mashqlar yordamida o`quvchilar o`zaro muloqot qilish, muammolarni hal qilish va birgalikda ishlash ko`nikmalarini rivojlantiradilar. Interfaol mashqlar nafaqat til o`rganishni osonlashtiradi, balki o`quvchilarning o`quv jarayoniga qiziqishini oshiradi va ularni jamoaviy faoliyatga jalb qiladi.

Interfaol mashqlarning afzalliklari:

1. **Faol ishtirok:** O`quvchilar interaktiv mashqlarda faol ishtirok etib, o`z fikrlarini erkin bildiradilar va bir-birlari bilan o`zaro muloqotda bo`ladilar. Bu jarayon ularda o`ziga ishonchni oshiradi va til ko`nikmalarini rivojlantiradi.

2. **Jamoaviy ish:** Ko`plab interaktiv mashqlar guruhda yoki juftlikda bajariladi, bu esa o`quvchilarda jamoada ishlash ko`nikmasini rivojlantiradi. Guruh bo`lib ishlash orqali o`quvchilar bir-birlarini qo`llab-quvvatlashni, fikr almashishni o`rganadilar.

3. **Qiziqishni oshirish:** Interaktiv mashqlar orqali o`quvchilar o`rganish jarayoniga faol jalb qilinadi, bu esa ularning qiziqishini va motivatsiyasini oshiradi. Ular o`yin elementlari, rolli o`yinlar yoki raqobat asosida berilgan vazifalarni bajarishga ishtiyoq bilan yondashadilar.

4. **Muammolarni hal qilish:** Interaktiv mashqlar ko‘pincha muammolarni hal qilishga asoslangan bo‘ladi. O‘quvchilar birgalikda fikrlashib, muloqot qilib, berilgan masalalarni hal qilishga intiladilar. Bu esa ularning tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini oshiradi.

Shuningdek chet tillarni o‘rganishda interfaol mashqlarning ahamiyati nihoyatda muhim bo‘lib, bunday mashqlarning quyidagi turlarini keltirish mumkin:

- **Rolli o‘yinlar:** O‘quvchilar turli rollarni o‘ynab, ma’lum bir vaziyatda o‘zlarini sinab ko‘radilar. Masalan, biri xaridor bo‘lib savdo qiladi, ikkinchisi esa sotuvchi rolini o‘ynaydi. Bu mashqlar yordamida ular real hayotda uchrashi mumkin bo‘lgan vaziyatlarni o‘rganadilar va ularga qanday munosabat bildirishni o‘rganadilar.

- **“Aqliy hujum”:** Guruhda ma’lum bir mavzu yoki masala ustida fikr yuritish va barcha o‘quvchilarning o‘z g‘oyalarini bildirishlariga imkon berish. Bu usul o‘quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantiradi va jamoada ishlashni osonlashtiradi.

- **Diskussiyalar va munozaralar:** Ma’lum bir mavzu bo‘yicha guruhda yoki butun sinfda munozara tashkil etish. O‘quvchilar o‘z fikrlarini bildiradilar, boshqa guruh a‘zolarining fikrlarini eshitadilar va o‘z pozitsiyalarini himoya qiladilar. Munozara jarayonida o‘quvchilar tinglash, tushunish va munosabat bildirish ko‘nikmalarini rivojlantiradilar.

- **Guruhli loyihalar:** Bir nechta o‘quvchilar guruh bo‘lib, biron bir loyiha ustida ishlaydilar. Masalan, birgalikda ma’lum bir mavzuda taqdimot tayyorlash, hikoya yozish yoki loyiha yaratish kabi vazifalarni bajarishadi. Bu jarayon ularni birgalikda ishlash va natijaga erishishga yo‘naltiradi.

- **Interfaol testlar va viktorinalar:** Onlayn platformalar yoki guruhda tashkil etilgan viktorina va testlar orqali o‘quvchilar til bo‘yicha o‘z bilimlarini sinab ko‘radilar. Bu jarayon raqobat muhitida o‘quvchilarning bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi va ularni qiziqtiradi.

Interfaol mashqlarning ta’lim jarayonidagi o‘rni quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

- **Qulay o‘rganish muhiti yaratadi:** O‘quvchilar interfaol mashqlar orqali dars jarayonida qulay va erkin muhitda o‘zaro muloqotda bo‘lishadi. Bu o‘quvchilar uchun til o‘rganishni osonlashtiradi.

- **Bilimlarni mustahkamlash:** Interfaol mashqlar o‘quvchilarning bilimlarini amalda qo‘llash imkonini beradi. O‘quvchilar grammatik qoidalar, leksik birliklar va so‘z boyligini amalda qo‘llab, o‘rganganlarini mustahkamlaydi.

- **Faollik va ishtirokchilikni oshiradi:** Har bir o‘quvchi o‘z ishtirokini bildirishi kerak bo‘lgan mashqlar orqali ular faollashadi va o‘quv jarayoniga chuqurroq jalb qilinadilar. Interfaol mashqlar ta’lim jarayonini jonlantirish va o‘quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi.

Xulosa sifatida ta’kidlash lozimki, akademik litsey o‘quvchilarining grammatik kompetensiyalarini rivojlantirish til ta’limining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Grammatik kompetensiya o'quvchilarning nutqiy savodxonligini oshirish, fikrni to'g'ri va aniq ifodalash hamda muloqot jarayonida til me'yorlariga rioya qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy metodlar, interfaol mashg'ulotlar va kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning grammatika faniga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning mustaqil fikrlash va amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuning uchun leksik-grammatik mashqlarni o'quv jarayonida muntazam qo'llash va ularni samarali tashkil qilish chet tilini o'rganuvchilarning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Norqulova M.B. "O'quvchilarni ingliz tili Grammatik kompetensiyasini shakllantirishda AKTdan foydalanish metodikasi" o'quv qo'llanma 2025
2. Anvarovna, C. D. (2024). MANAGEMENT OF INNOVATIVE PROCESSES IN PRESCHOOL EDUCATION. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(6), 58-62.
3. Anvarovna, C. D. (2024). МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМДА ПЕДАГОГИК ДИАГНОСТИКА ВА KORREKSIYALASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(6), 48-53.
4. Chorjeva, D. (2020). IMPROVING STUDENTS'READINESS FOR PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS OF PRESCHOOL CHILDREN. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
5. Chorjeva, D. (2022). TARBIYACHINING PEDAGOGIK MAHORATINI OSHIRISHDA PEDAGOGIK TEXNIKANING ROLI. Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar, 1(24), 101-103.
6. Chorjeva, D. A. BO'LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY MAHORATLARINI OSHIRISH YO'LLARI. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI, 385.
7. Anvarovna, C. D. (2024). TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA INNOVATION PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK DIAGNOSTIK SAMARALI METODLARDAN FOYDALANISH. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(6), 54-57.
8. Chorjeva, D. (2020). DIAGNOSTICS AS A BRANCH OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL KNOWLEDGE AND TYPE OF RESEARCH ACTIVITY OF A TEACHER. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
9. Chorjeva, D. (2023). OILA VA MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA AMALGA OSHIRILADIGAN IJTIMOIIY VAZIFALAR. Talqin va tadqiqotlar, 1(32).

10. Chorlieva, D. (2020). DIAGNOSTICS AS A BRANCH OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL KNOWLEDGE AND TYPE OF RESEARCH ACTIVITY OF A TEACHER. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
11. Чориева, Д. А. (2019). Педагогическая диагностика в условиях дошкольного образования. Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации, 86.
12. Чориева, Д. А. (2021). МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАБОТЫ С АГРЕССИВНЫМИ ДЕТЬМИ. In Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста (pp. 152-161).
13. Чориева, Д. А. (2022). ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ДИАГНОСТИКА ФАОЛИЯТИ БИЛАН ШУҒУЛЛАНУВЧИ ШАХСГА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.9.09.014> Чориева Дурдона Анваровна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Мактабгача таълим факультети Мактабгача таълим психологияси ва педагогикаси кафедраси педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), в. б. доценти. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (9), 99-102.
14. Chorlieva, D. A. BO'LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY MAHORATLARINI OSHIRISH YO'LLARI. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI, 385.
15. Durdon, C. (2023, December). KREATIVLIK ORQALI BOLALARNING QOBILYATLARINI OSHIRISH. In " Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 12, pp. 302-305).